

ISSN: 1814 - 6961
E-ISSN: 2788-9718

ОТАН ТАРИХЫ

ҒЫЛЫМИ ЖУРНАЛ

Үш айда бір рет шығатын ғылыми журнал
2022, № 1 (97)

1 /2022

Құрылтайшы:

Қазақстан Республикасы Білім және ғылым министрлігі
Ғылым Комитеті
Ш.Ш. Уәлиханов атындағы Тарих және этнология институты

Бас редакторы:

Қабылдинов Зиябек Ермұханұлы

Редакциялық алқа:

Абдырахманов Т.А. (Бішкек, Қырғызстан), Аблажей Н.Н. (Новосибирск, Ресей), Аяған Б.Г. (Нұр-Сұлтан, Қазақстан), Әбусейітова М.Х. (Алматы, Қазақстан), Әбіл Е.А. (Нұр-Сұлтан, Қазақстан), Әжіғали С. (Алматы, Қазақстан), Әлімбаев Н. (Алматы, Қазақстан), Жұмағұлов Қ.Т. (Алматы, Қазақстан), Көмеков Б.Е. (Нұр-Сұлтан, Қазақстан), Кудряченко А.И. (Киев, Украина), Любичанковский С.В. (Орынбор, Ресей), Мұқтар Ә. (Атырау, Қазақстан), Петер Финке (Цюрих, Швейцария), Смағұлов О.С. (Нұр-Сұлтан, Қазақстан), Сыдықов Е.Б. (Нұр-Сұлтан, Қазақстан), Уяма Томохико (Саппоро, Жапония)

Жауапты редактор:

Құдайбергенова Айжамал Ибрагимқызы

Ғылыми редактор:

Қозыбаева Махаббат Мәлікқызы

Жауапты хатшы

Мурзаходжаев Қуаныш Мәдиұлы

Техникалық хатшылар:

Зікірбаева В.С., Бауыржан С.

Редакцияның мекен-жайы:

050100, Қазақстан Республикасы,
Алматы қ., Шевченко көшесі, 28
Ш.Ш. Уәлиханов атындағы Тарих және этнология институты
«Отан тарихы» журналының редакциясы

Сайтқа сілтеме: <https://otan.history.iie.kz>

Тел.: +7 (727) 272-46-54.

E-mail: otanhistory@gmail.com.

Журнал Қазақстан Республикасының Ақпарат және қоғамдық келісім министрлігінде
1998 ж. 9 наурызда тіркеліп, N 158-ж куәлігіне ие болды.

Мақалаларды қайта бастырып жариялағанда, микрофильмге және басқа да көшірмелерге
түсіргенде міндетті түрде журналға сілтеме жасау қажет.

Учредитель:
Министерство Образования и науки Республики казахстан
Комитет Науки
Институт истории и этнологии им. Ч.Ч. Валиханова

Главный редактор:
Кабульдинов Зиябек Ермуханович

Редакционная коллегия:
Абдырахманов Т.А. (Бишкек, Кыргызстан), Аблажей Н.Н. (Новосибирск, Россия), Аяган Б.Г. (Нур-Султан, Казахстан), Абусейтова М.Х. (Алматы, Казахстан), Абил Е.А. (Нур-Султан, Казахстан), Ажигали С. (Алматы, Казахстан), Алимбай Н. (Алматы, Казахстан), Жумагулов К.Т. (Алматы, Казахстан), Кумеков Б.Е. (Нур-Султан, Казахстан), Кудряченко А.И. (Киев, Украина), Любичанковский С.В. (Оренбург, Россия), Мухтар А. (Атырау, Казахстан), Петер Финке (Цюрих, Швейцария), Смагулов О.С. (Нур-Султан, Казахстан), Сыдыков Е.Б. (Нур-Султан, Казахстан), Уяма Томохико (Саппоро, Япония)

Ответственный редактор
Кудайбергенова Айжамал Ибрагимовна

Научный редактор
Козыбаева Махаббат Маликовна

Ответственный секретарь
Мурзаходжаев Куаныш Мадиевич

Технический секретарь
Зикирбаева В.С., Бауыржан С.

Адрес редакции:
050100, Республика Казахстан,
г. Алматы, ул. Шевченко, 28
Институт истории и этнологии им. Ч.Ч. Валиханова
Редакция журнала «Отечественная история»

Ссылка на сайт: <https://otan.history.iie.kz>
Тел.: +7 (727) 272-46-54.
E-mail: otanhistory@gmail.com.

Журнал в Министерстве информации и общественного согласия Республики Казахстан
Зарегистрирована 9 марта 1998 г., имеет свидетельство N 158-Ж.

При перепечатке статей, съемке на микрофильмах и других копиях обязательно
делается ссылка на журнал.

Founder:

Ministry of Education and Science of the Republic of Kazakhstan
Committee of Science
Institute of History and Ethnology named after Ch.Ch. Valikhanov

Chief editor

Kabuldinov Ziyabek Yermukhanovich

Members of editorial board:

Abdyrakhmanov T.A. (Bishkek, Kyrgyzstan), Ablazhey N.N. (Novosibirsk, Russia), Ayagan B.G. (Nursultan, Kazakhstan), Abuseitova M.H. (Almaty, Kazakhstan), Abil E.A. (Nur-Sultan, Kazakhstan), Azhigali S. (Almaty, Kazakhstan), Alimbay N. (Almaty, Kazakhstan), Zhumagulov K.T. (Almaty, Kazakhstan), Kumekov B.E. (Nur-Sultan, Kazakhstan), Kudryachenko A.I. (Kiev, Ukraine), Lyubichankovsky S.V. (Orenburg, Russia), Mukhtar A. (Atyrau, Kazakhstan), Peter Finke (Zurich, Switzerland), Smagulov O.S. (Nur-Sultan, Kazakhstan), E.B. Sydykov (Nur-Sultan, Kazakhstan), Uyama Tomohiko (Sapporo, Japan)

Executive Editor

Kudaibergenova Aizhamal Ibragimovna

Scientific Editor

Kozybayeva Makhabbat Malikovna

Executive Secretary

Murzakhodzhayev Kuanysh Madievich

Technical secretary

Zikirbayeva V.S., Bauyrzhan S.

Editorial office address:

050100, Republic of Kazakhstan,
Almaty, Shevchenko str., 28
Institute of History and Ethnology named after Ch.Ch. Valikhanov
Editorial board of the magazine «History of the homeland»

Link to the website: <https://otan.history.iie.kz>

Tel.: +7 (727) 272-46-54.

Email address: otanhistory@gmail.com .

Journal in the Ministry of Information and public consent of the Republic of Kazakhstan
registered on March 9, 1998, has certificate No. 158-Zh.

When reprinting articles, shooting on microfilm and other copies,
a link to the magazine is necessarily made.

Baymukanov A.K. Islam v Zolotoy Orde (Islam in the Golden Horde) // Problemy izucheniya istorii Zolotoy Ordy: vyyavleniye i interpretatsiya istoricheskikh istochnikov. Sbor.mater. nauchn.-prakticheskoy konferentsii. Petropavlovsk: SKU im. M. Kozybayeva, Respublika Kazakhstan, 2020. 168 s.

Vasilyev L.S. Istoriya religioznogo Vostoka (History of the Religious East). M., 1998. 301 s.

Glyuksov S.V. Sotvoreniye cheloveka po shumero-akkadskim istochnikam (The Creation of Man According to Sumerian-Akkadian Sources) // Sotsial'nyye i gumanitarnyye nauki. Otechestvennaya i zarubezhnaya literatura. Ser. 3. Filosofiya: Referativnyy zhurnal RAN, 2019. s. 89-96.

Istochnikovedeniye istorii Ulusa Dzhuchi (Zolotoy Ordy). Ot Kalki do Astrakhani. 1223-1556. (Materialy mezhdunarodnogo seminaru Kazakhskogo gosudarstvennogo universiteta) (Source study of the history of Ulus Jochi). Kazan', 2001. 428 s.

Karadayi O. Jetpis jil burin jarnyalaŋan «Rabguzez sintaksisi» şıǵarması Дл-Rabǵwzndic «Knsas dl-Anbniya» turalı oyları (The work “Rabguzez syntax”, published seventy years ago thoughts of Al-Rabguzez on “Kisas al-Anbiya”). Вспнографичалиқ озерк // JOTS, №1 (1). Ankara, 2017. B. 76-97.

Kumekov B.Ye. Analiticheskiy obzor srednevekovykh sochineniy o kypchakakh perioda Zolotoy Ordy (An Analytical Review of medieval writings on the kypchaks of the Golden Horde period) // Problemy izucheniya istorii Zolotoy Ordy: vyyavleniye i interpretatsiya istoricheskikh istochnikov. Sbor.mater.nauchn.-prakticheskoy konferentsii. Petropavlovsk: SKU im. M. Kozybayeva, Respublika Kazakhstan, 2020. 168 s.

Malov S.Ye. Musalmanskiye skazaniya o prorokakh po Rabguzi (Muslim legends about the prophets according to Rabguzi). Zapiski kollegii Vostokovedov. T.1.V, (v chest ak. Krachkovskogo). L, 1930. S. 507-524.

Mirgaleyev I.M. Vedeniya al'-Khadzh Abd al'-Gaffara Kyrymi ob islamizatsii v Zolotoy Orde // Islam i vlast' v Zolotoy Orde. Sb.statey (Pod red. I.M. Mirgaleyeva, Ye.G. Sayfetdinovoy) (Islam and power in the Golden Horde). Kazan': Institut istorii im. SH. Mardzhani AN RT, 2012. 332 s.

Ospanov S.I. Tđnirlik pen zaratushtralyk nlimi zertteudinin ilim praktilik mđseleleri (Scientific and practical issues of the study of theology and Zoroastrianism). - Almaty: “Aris” baspasi, 2009. - 424 b.

Rabguziy (Nasr-ad-din). Qisas al-anbiya (Payg'ambarlar ertaklari) (Stories of the Prophets). Toshkent: Portsevlar tipo-litografiyasi, 1899. 532 b.

Rabhuziy N.B. Kissasi Rabuziy (Masul uharrir N.A. Asilova). K.I. T.: Ezuvchi, 1990. B. 103-104.

Tyurkologicheskiy sbornik 2001. Zolotaya orda i yeye naslediye (pod red. S.G. Klyashtornogo i dr.) (Golden Horde and its legacy). M.: Izd-vo «Vostochnaya literatura RAN», 2002. 302 s.

Khayretdinov D. Prinyatiye islama v Zolotoy Orde. K priblizhayushchemu 700-letiyu (Adoption of Islam in the Golden Horde) // <http://islamrf.ru/news/history/culture/15129/>

Ugrinovich D.M. Real'nost' psikhologii (The reality of psychology). M.: Izd. Politizdat, 1986. 352 s.

FTAMP 03.20.

DOI 10.51943/1814-6961_2022_1_31

ҚАЗАҚСТАНДАҒЫ ПОЛИЭТНИКАЛЫҚ ҚОҒАМ ТАРИХЫНЫҢ МӘСЕЛЕЛЕРІ: ТАРИХНАМАЛЫҚ ШОЛУ

Ермуханова Хадиша Кенжегүлқызы^{1*}, Бексеитова Ақбота Тастанбекқызы²

¹ҚР БҒМ ҒК Мемлекет тарихы институты, Қазақстан, Нұр-Сұлтан

²Ш. Уәлиханов атындағы Көкшетау университеті, Қазақстан, Көкшетау

*Автор-корреспондент

E-mail: hadijakz@mail.ru (Ермуханова), bekseit.at@mail.ru (Бексеитова)

Түйіндемe. Мақала полиэтникалық қазақстандық қоғамдағы өзектілігін жоймаған этносаралық қатынастар мәселесіне арналып, этнос өкілдерінің қоныстану тарихы, ерекшеліктері, тілі мен мәдениеті жөнінде мәліметтер қамтылған. Соның ішінде, этностық топтардың қзақ жерін қоныстануының тарихи кезеңдеріне және этномәдени даму деңгейлеріне айрықша назар аударылған. Мақалада демографиялық өзгерістер, этностардың этникалық тарихы, орналасуы, мәдениеті жөніндегі зерттеулер мен деректерге салыстырмалы талдаулар жасалған. Сонымен қатар, этномәдени орталықтар мен қоғамдық бірлестіктердің атқарып жатқан қызметтері көрсетіледі. Осылайша, этносаралық бірлік пен келісімді сақтаудағы қоғамдық бірлестіктер мен ұлттық-мәдени орталықтардың рөлі айшықталды. Аталған тақырыпты зерделеу нәтижесі полиэтникалық қоғамымызда бірлікті негіздеуде тіл саясатының қызметіне және этностық топтардың тарихи қоғамдық-саяси, әлеуметтік-мәдени өміріне айқындық енгізуге мүмкіндік береді.

Кілт сөздер: полиэтникалық қоғам, көші-қон ағыны, тарихи-этникалық фактор, этнодемографиялық бейне, этносаралық бірлік, конфессияаралық келісім, қоғамды нығайтушы механизм, этномәдени бірлестік, этносаралық ахуал, ортақ тіл.

Мақала Қазақстан Республикасы Білім және ғылым министрлігінің қаржылық қолдауымен, мемлекеттік тапсырыс аясында ЖТН 11465459 «Қазақстанның қазіргі заманғы тарих ғылымының дамуын зерделеу және ғылыми негізделген тұжырымдамалар жасау» тақырыбы бойынша ғылыми-зерттеу жобасына қатысты дайындалды.

МРНТИ: 03.20.

ПРОБЛЕМЫ ИСТОРИИ ПОЛИЭТНИЧЕСКОГО ОБЩЕСТВА В КАЗАХСТАНЕ: ИСТОРИОГРАФИЧЕСКИЙ ОБЗОР

Ермуханова Хадиша Кенжегулкызы^{1*}, Бексейтова Акбота Тастанбековна²

¹КН МОН РК Институт истории государства, Казахстан, г. Нур-Султан

²Кокшетауский университет им. Ш.Уалиханова, Казахстан, г. Кокшетау

*Автор-корреспондент

E-mail: hadijakz@mail.ru (Ермуханова), bekseit.at@mail.ru (Бексейтова)

Аннотация. Статья посвящена вопросам межэтнических отношений, не утративших свою актуальности в полиэтническом казахстанском обществе. Исследование содержит информацию об истории населения, количественных данных, особенностях, языке и культуре этносов. В частности, особое внимание уделяется историческим этапам расселения этносов на казахской земле и уровню этнокультурного развития. В статье проводится сравнительный анализ исследований и данных о демографических изменениях, этнической истории и культуре этносов, их местонахождении в стране. Кроме того, приводятся данные о деятельности действующих в стране этнокультурных центров и общественных объединений. Таким образом, проясняется роль общественных объединений и национально-культурных центров в поддержании межнационального единства и согласия. Результаты изучения данной темы создают возможность обоснования роли языковой политики в обеспечении единства нашего полиэтнического общества, прояснения истинного положения дел в исторической, общественно-политической, социокультурной жизни этнических групп.

Ключевые слова: полиэтническое общество, миграционный поток, историко-этнический фактор, этнодемографический образ, межэтническое единство, межконфессиональная гармония, механизм социального усиления, этнокультурное объединение, межэтническая ситуация, общий язык.

IRSTI: 03.20.

THE ISSUES OF POLYETHNIC SOCIETY HISTORY IN KAZAKHSTAN: HISTORIOGRAPHIC REVIEW

Yermukhanova K.E.^{1*}, Bekseitova A.T.²

¹CS MES RK Institute of History of the State, Kazakhstan, Nur-Sultan

²Shokhan Ualikhanov Kokshetau University, Kazakhstan, Kokshetau

*Corresponding author

E-mail: hadijakz@mail.ru (Yermukhanova), bekseit.at@mail.ru (Bekseitova)

Abstract. The article is devoted to the issues of interethnic relations, which have not lost their relevance in the multiethnic Kazakhstani society. The study contains information on the history of the population, quantitative data, characteristics, language and culture of ethnic groups. In particular, special attention is paid to the historical stages of the settlement of ethnic groups in the Kazakh land and the level of ethnocultural development. The article provides a comparative analysis of studies and data on demographic changes, ethnic history and culture of ethnic groups, their location in the country. In addition, are provided on the activities of ethnocultural centers and public associations operating in the country. Thus, the role of public associations and national-cultural centers in maintaining interethnic unity and harmony is clarified. The results of the study of this topic allows us to trace the unity in our multi-ethnic society and clarify the historical socio-political, socio-cultural life of ethnic groups.

Thus, the results of studying this topic will make it possible in the future to create prerequisites for establishing unity in the multinational society of Kazakhstan via language policy and to clarify the historical socio-political, socio-cultural life of ethnic groups.

Key words: polyethnic society, migration flow, historical and ethnic factor, ethno-demographic image, interethnic unity, interfaith harmony, mechanism of social strengthening, ethno-cultural association, interethnic situation, common language.

Кіріспе. Отандық тарих ғылымында қазақстандық полиэтникалық қоғам тарихының мәселелерін зерттеу өзекті болып саналады. Халқымыздың көпэтностылығы демократияның одан әрі дамуына мүмкіндік беретін артықшылық болуымен қатар, әртүрлі этникалық ерекшеліктер негізінде туындайтын жағдайлар болып тұратындықтан айрықша көңіл бөлуді қажет етеді. Қоғамымыздағы ішкі саяси тұрақтылық этнос өкілдерінің өзара іс-қимылдарының бірегей құбылысының нәтижесі болып есептеледі. Елімізде өмір сүріп жатқан этностардың сан қырлы этникалық ерекшеліктері - өзіндік тарихы, тілі мен діні, дәстүрлері бар. Әлемде жүріп жатқан жаһандану үрдісі жағдайында әр ұлттың өз мәдениетінің ерекшелігін сақтап қалуға, өзінің этникалық бірегейлігін сезінуге күштарлық туындайды. Осыған байланысты этнос өкілдерінің тарихи-этникалық болмысын, тарихи тағдырын, көшіп-қонуының негізгі факторларын, басқа ортаға бейімделуін, этникалық ерекшеліктерін ғылыми тұрғыдан зерттеу қажеттігі арта түсуде. Мақалада Ресей патшалығы тұсында Қазақстанның этностық біртектіліктен көп ұлтты елге айналғаны, кеңестік дәуірде еліміздің этностық құрылымында күрделі мәселелер қордаланғаны, ал тәуелсіз Қазақстан жағдайында тиімді әрі оңтайлы этносаралық қатынастардың жүзеге асырылып жатқандығы қарастырылады.

Материалдар мен методология. Мақала методологиялық жағынан ғылыми жүйелілік пен салыстырмалы талдауға негізделіп, қазақстандық ғалымдардың ғылыми еңбектеріне сүйене отырып жазылды. Этнос тарихына қатысты зерттеулер мен деректер мәселесіне тарихи-салыстырмалы әдіс негізінде талдау жүргізілді. Мақалада зерттеулер хронологиялық және тақырыптық жүйеде топтастырылып, этностық топтардың әлеуметтік құрылысы, тілдік, мәдени, діни ерекшеліктері теориялық-әдіснамалық жағынан талданды.

Талқылау. Тәуелсіздік жылдары ғылыми зерттеулердің методологиясы өзгеріп, кеңестік билік тұсындағы зерттелген мәселелер қайта қарастырылып, тарих ғылымында жаңа пайымдаулар, тың тұжырымдар жасалды. Бұл бағыттағы ғылыми ізденістер қатарында бұрын белгісіз болып келген фактілер мен құжаттарды пайдалана отырып, жаңа көзқарас тұрғысынан сараланған еңбектер айрықша орын алады. Егер мемлекеттің қалыптасуы кезеңінде басты міндет - этносаралық төзімділік пен қоғамдық келісім негізінде қоғамды ұйыстыру болса, ел дамуының жаңа кезеңінде стратегиялық басымдылық ретінде, қоғамның барлық азаматтары мойындаған ортақ құндылықтар мен қағидаттар жүйесіне негізделген Ұлт бірлігіне жету болып табылады. Қазақстанда ұлттық бірегейлену және мемлекеттік-құқықтық реттелу мәселелерінің түрлі аспектілеріне бірқатар ғалымдардың еңбектері арналды.

Қазақстанда қоғамның трансформациялануы жағдайындағы әлеуметтік-демографиялық және этникалық үдерістеріне Н.А. Аитов (Аитов, 1998), М.С. Аженов (Аженов, 2007), М.С. Садырова (Садырова, 2006) және т.б. бірқатар қазақстандық ғалымдардың еңбектері арналды. Қазақстан Республикасының саяси тәуелсіздігі жағдайындағы ұлттық-құқықтық саясат және этнодемографиялық жағдайға Р.Б. Абсаттаров еңбектері (Абсаттаров, 2001) арналып жазылды. Қазақстандағы азаматтық, бірегейлік, ұлтаралық қатынас және тіл мәселесін Л.Д. Гудков «Русские в Казахстане» атты еңбегінде (Гудков, 1995) қарастырады. Онда автор қазақстандық орыстардың саяси көзқарастарын және олардың миграциялық стратегияларын жан-жақты талдайды. Н.Е. Масановтың «Положение этнических меньшинств в суверенном Казахстане» атты еңбегінде (Масанов, 1997) неміс, корей, ұйғыр этнос өкілдеріне социологиялық зерттеу жүргізу нәтижесінде, олардың құқықтары мен этностарға байланысты мемлекеттің жүргізіп отырған саясаты жан-жақты сарапталды.

Қазақстан Республикасындағы этноәлеуметтік үдерістерді саясаттанушылық аспектіде Н. Романова «Этнополитические процессы в Республике Казахстан» атты еңбегінде (Романова, 1998) қарастырып: «қазақ ұлтының қайта өрлеуі үшін, этникалық ренессанс, этникалық айшықталу үшін Қазақстандағы ұлтаралық сенімді жоғалтудың қажеттілігі жоқ. Ол үшін ұлттар арасындағы келісім, өзара көмек, ұлтаралық қарым-қатынастағы өзара түсіністік және шынайы көзқарас қажет. Егер Қазақстанда осы аталған рухани-танымдық факторлар болса, оны көздің қарашығындай сақтау керек» - деп тұжырымдайды. Қазақстандағы діни ахуал, конфессияаралық қарым-қатынас, дәстүрлі емес діндер мәселесіне Ф. Есім, А.П. Абуов, Д. Кенжетай, А. Омаров, А. Әбдірасылқызы, Т. Кеңшілік және т.б. ғалымдардың еңбектері арналды. Қ.А. Затовтың еңбегі (Затов, 2013) қазіргі заманғы құқықтық мемлекет пен діни бірлестіктер қарым-қатынасының негізгі үлгілеріне арналса, Р. Қамбаровтың еңбегі мемлекеттік саясаттың дін саласында жүзеге асырылуына арналды. Ә. Бөкір еңбектерінде (Бөкір, 2013) дін туралы заңнамаларды жетілдіре түсу керек деген пікір айтылады.

Қазақстан халқының полиэтникалық құрамының қалыптасуындағы патшалық Ресей мен кеңестік саясаттың тарихи сабақтарын зерттеп-зерделеуге көптеген ғалымдар еңбектері арналды. М.Қ. Қозыбаев, К.С. Алдажұманов зерттеулерінде ХХ ғасырдағы Қазақстандағы кеңестік тоталитарлық жүйе жүргізген күштеу саясатының әлеуметтік-демографиялық салдарлары (Қозыбаев, 1997, 1998) және Қазақстанға күштеп көшірілген халықтарға қатысты бұрын жасырын болып келген мәселелер ашық айтылды. Белгілі демограф-ғалым М.Б. Тәтімов зерттеулерінде (Тәтімов, 1999, 2002) Қазақстан халқының күрделі демографиялық ахуалы жайындағы саяси,

әлеуметтік және ғылыми талдаулар мен пайымдаулар жазылды. Т.О. Омарбеков (Омарбеков, 1997, 2004) күштеп қоныс аударту, қуғындау мәселелерін қарастырып, халықтың табиғи-тарихи даму заңдылықтарын ескермеудің қандай қасіретке ұрындыратынын нақты деректермен сипаттады. Қазақстандық демография саласының ғылым ретінде қалыптасуының негізін қалаушылардың бірі М.Х. Асылбековтың еңбектерінде (Асылбеков, 2003, 2005) Қазақстан халқының әлеуметтік-демографиялық дамуының негізгі үдерістері сараланады. Қазақстан тарихының ақтандақтары және халықтың этникалық құрамына Қ.Қ. Әбуев зерттеулері (Әбуев, 1994, 2006) арналды. Х.М. Әбжановтың еңбектерінде (Әбжанов, 2007, 2014) қоғамның этномәдени қырлары, қазақ тілі мен жанашыл идея мәселелері зерттеледі. Алтай аймағының Ресей иелігіне өту себептері және отарлаудың жергілікті халыққа тигізген саяси-әлеуметтік зардаптарына Ғ.М. Қарасаев (Қарасаев, 2010, 2016) талдау жасады. Құпияландырылған мұрағаттық материалдар негізінде жазылған Г.В. Кан зерттеулерінде (Кан, 1998, 2011) Қиыр Шығыс өлкесінен Қазақстанға күштеп жер аударылған корейлер тарихы және тоталитарлық жүйенің ауыртпалығына қарамастан, корейлердің әлеуетін сақтап қалғандығы шынайы бейнеленеді. А.И. Құдайбергенова (Құдайбергенова, 2011, 2016) Қазақстандағы көші-қон үдерістерінің динамикасы мен демографиялық салдарын тың әдістемелік тұжырымдама тұрғысынан зерттеп, тарихи-демографиялық даму жағдайын талдады.

«Из истории поляков в Казахстане (1936-1956 г.г.) атты құжаттар жинағында депортацияның заңнамалық базасы, жаппай қоныс аударудың құжаттық хроникасы берілген (Из истории поляков, 2000). «Қазақстандағы Кеңес мемлекетінің көші-қон саясаты (1960-1990 ж.ж.)» атты монографияда (Ерімбетова, 2009) көші-қон үдерістерінің халықтың әлеуметтік және ұлттық құрылымға тигізген әсері тың мұрағаттық деректер негізінде зерттеліп, этностардың әлеуметтік-демографиялық даму ерекшеліктері қарастырылады. «Қазақстандағы көші-қон және демографиялық ахуал (XX ғ. 20-50 ж.ж.)» атты монографияда (Еңсенев, 2018) көші-қон ерекшеліктері және оның ұлттық құрамға әсері сараланып, көші-қон үдерістерінің тарихы мен тарихнамасы айшықталады. Кеңестік дәуір және қазіргі кезеңдегі этнос тілдерінің жағдайы, қазақстандық тіл саясатының этносаралық қатынастағы рөлі мен қызметі Т.Е. Жабелова еңбегінде (Жабелова, 2003) жан-жақты талданған. «Қазақстан халқы Ассамблеясы: жиырма жылдық тарих» еңбегінде (Тоғжанов, 2015) қазақстандық қоғамдық келісімнің қалыптасуының күрделі де көпқырлы үдерісіне тарихи тұрғыдан пайымдаулар жасалды. «Этносы Асмолинского Приишимья: история и современность» еңбегінде (Этносы, 2009) Есіл бойы аймағының этникалық әртүрлілігінің пайда болу тарихы мен қазіргі жағдайы зерттеліп, бұрын қолданыста болмаған дереккөздер негізінде Елорда тарихы, этникалық компоненттері берілген. Осы аталған ғылыми еңбектерде Қазақстанның полиэтникалық қоғамға айналу үдерісінің тарихи кезеңдері жүйелі түрде қамтылып, сипатталған.

Жоғарыда аталған зерттеулерге қарамастан, Қазақстан Республикасындағы ұлттық қатынастар, олардың мемлекеттік-құқықтық реттелу мәселесінің көптеген аспектілері қазіргі заман талабына сай жаңа концептуалдық көзқарастар тұрғысынан толықтай зерттеліп, шешімін таппай отыр.

Нәтиже. Ғ. Қарасаевтың зерттеу еңбегінде Батыс Сібір, Алтай аймағы және Орта Жүз рулары жерлерінің Ресей иелігіне өтуі XVIII ғасырда басталғандығы жайында мәлімет беріледі. «Оралдан өткеннен кейінгі Сібірдің бүкіл оңтүстігі арқылы Енисейге құятын Тунгусканың жоғары ағысына дейінгі кеңістікте жаппай орыс тұрғындары орналасқан. Осы (орыс қоныстанушылары) тұрғындар Верхнетурье мен Троицк, Тобольск, Тары мен Омбы аралығындағы Петропавловск, Томск мен Бииск, одан әрі Енисей губерниясына дейінгі жерлерде толығымен қоныс тепкен» (Қарасаев, 2010: 275, 314-315). Ал XIX ғасырдағы Қазақ жеріне этностық топтардың жаппай көшуі Қ. Әбуев пен А. Құдайбергенова еңбектерінде қарастырылған. «Көкшетау уезі өзіндік әсем табиғаты, тұщы суының құнарлығы, мал жайылымына арналған дархан даласының кеңдігімен қоныс аударушылардың көзін тарта түсті. Бар жоғы 10 жылдың ішінде Ақмола облысына 66 мыңға жуық шаруа қоныс аударды, ал оның бір бөлігі Көкшетау уезін мекен етті. 1897 жылы Көкшетау уезінде 79 мың қазақ, 48 мың орыс, 19,3 мың украин және мордва, татар, өзбек, неміс ұлт өкілдерінен барлығы 9 мың адам тұрған» (Әбуев, 2006: 273). Көкшетау уезінің 73%-на, Петропавл уезінің 61%-на, Қостанай уезінің 56%-на негізінен орыс шаруалары мекендеді (Құдайбергенова, 2011: 101). Бұл деректерден солтүстік аймақтарда жергілікті тұрғындар сан жағынан азайып, негізінен орыс шаруалары қоныстанған аймаққа айнала бастағаны анықталады. Көшіп келушілердің жергілікті халықпен қарым-қатынасы туралы: «...олар бір-бірінен шаруашылық игерудегі тәжірибелерімен алмасып қана қоймай, сонымен бірге, бір-бірін тілмәшсіз-ақ түсінесе бастады. Нақты айтар болсақ, төңкеріске дейін қазақ тілі ұлтаралық қарым-қатынас құралы ретінде молынан қолданылды» - деп сипатталған (Әбуев, 2006: 282). Бұл мәлімет сол кезеңде қоныс аударушылар мен қазақтар арасында шаруашылық пен тіл мәселесінде қажеттілікке байланысты өзара түсіністік болғанын дәлелдейді.

XX ғасырдың 20-30 жылдары халықтың табиғи-тарихи даму заңдылықтарын ескермей жүргізілген саясаттың демографиялық қасіреті Т. Омарбеков зерттеуінде архив құжаттары, құпия хаттар, салыстырмалы кестелер арқылы нақты деректермен айқындалған (Омарбеков, 1997: 303-312). XX ғасырдың 30-50 жылдары Қазақстанның полиэтникалық құрамының қалыптасу үрдісінің

жоғары деңгейде жүргізілуінен этнодемографиялық және тілдік жағдай орасан өзгеріске ұшырады. Бұл кезеңдегі ұлт тілінің тағдырын Х. Әбжанов: «...ұлт тіліне нағыз тозақ кеңестік тоталитарлық жүйемен келді» - деп сипаттады (Әбжанов, 2007: 62).

Кеңестік тоталитарлық саясат тұсында 1937 жылы 21 тамыздағы «Корей халқын Қиыр Шығыс өлкесінің шекаралық аудандарынан көшіру туралы» Қаулысымен Қиыр Шығыстың 23 ауданынан Оңтүстік Қазақстан облысына, Арал теңізі мен Балқаш көлі аудандарына, Өзбек КСР-іне корейлерді көшіру басталды (Махат, 2006: 85). 1937 жылы тек төрт айдың ішінде Қиыр Шығыстан Қазақстанға 20 мың корей отбасы күштеп көшірілген (СҚОМА, 444: 88). 1937-1938 жылдары Қазақстанға қоныс аударған корейлердің жалпы саны 100 мыңға жуықтады (Қан, 2011: 203-204). 1936 жылы 15 мың поляк және неміс шаруа қожалықтары көшіріліп, 1938 жылға дейін Солтүстік Қазақстан облысына 59557 адам қоныс аударды, оның 26834-і поляктар болды (Еңсенев, 2018: 52-53). Поляктар Украинадан 1931, 1936, 1949 жылдары Волын және Виленск облыстарынан Қарағанды облысына бірнеше кезеңмен күштеп көшірілді (ҚОМА, 6:15).

Екінші дүниежүзілік соғыс жылдары тұтастай «қауіпті» халықтарды күштеп жер аударулар қарқынды жалғасты. 1941 жылы Қазақстан аумағындағы неміс өкілдерінің саны 200 мыңға жетті (Еңсенев, 2018: 96). Қудаланғандар негізінен Павлодар, Қостанай, Солтүстік Қазақстан аймақтарына орналастырылды. Соғыс жылдары эвакуация нәтижесінде Қазақстанға 1941 жылы – 288796, 1942 жылы – 106554, 1943 жылы – 484149 адам көшіп келіп, жалпы саны 879499 адамды құрады (ҚРОМА, 172:4). Ал 1945 жылы қаңтар айында көшіп келгендер 462120 адамға жетті (ҚР ПМ, 316:3). Күштеп қоныс аудару саясатын зерттеуде республиканың мемлекеттік мұрағаттарында сақтаулы 185 құжат енгізілген «Из истории поляков в Казахстане (1936-1956)» құжаттар жинағы маңызды рөл атқарады. Жинаққа Қазақстанға Украин КСР-нен поляктарды күштеп көшіру, Екінші дүниежүзілік соғыс кезеңінде поляк субъектілерін депортациялау, Қазақ КСР-інде поляк әскери құрамаларын құру және соғыстан кейінгі жылдардағы поляк азаматтарының жағдайы туралы материалдар енгізілген (Из истории поляков, 2000). Осылайша, халықтың ұлттық құрамы үлкен өзгеріске ұшырады.

Саяси үстемдік жүйенің ауыр қасіреті барлық ұлт өкілдеріне зардабын тигізіп, 1920-1953 жылдары Қазақстандағы 80-нен аса ұлт өкілдері қуғын-сүргінге ұшырады. Қазақтар – 35-40%, поляктар - 2%, корейлер – 1,5-2%, еврейлер - 2%, бұлардан басқа, белорус, татар, мордва, ұйғыр, өзбек, молдаван, латыш, әзірбайжан, шешен, армяндар болды (Махат, 2006: 86).

Халықтарды жер аудару саясатының ұлттық ерекшеліктерді жоюға бағытталғанына қарамастан, қазақ халқының туысқандық қамқорлығы арқасында этнос өкілдері Қазақстан жерінде екінші Отанын тапты.

Келесі ірі этностық толқын 1950-1960 жылдары тың және тынайған жерлерді игеру және өндірістік құрылысты кең көлемде жүргізу тұсында жалғасты. 1957 жылы Белоруссиядан – 1300, Украинадан – 700 адам Ақмола жеріне; Украинадан Қарағандыға – 100, Оңтүстік Қазақстанға – 600 адам; Украинадан – 2500 және Молдавиядан – 1000 адам Қостанайға; Украинадан – 600, Литвадан – 600 адам Петропавлға; Украинадан – 400 адам Солтүстік Қазақстанға; Украинадан – 600 адам Семейге қоныстандырылды (Еңсенев, 2018: 171). Бұл жылдары Көкшетау өңіріне 200 мың адам көшіп келді (Әбуев, 2006: 306). Қазақстан өнеркәсібі объектілерін «Бүкілодақтық Екпінді жастар құрылысы» деп жариялау нәтижесінде 1960-жылдары республикадағы ірі құрылыс орындарына жұмысшы жастар ағыны басталды. 1960-1965 жылдары Қазақстан Магниткасы құрылысына келуші жастар 2000-ға жетті, ал он жыл көлемінде 69 түрлі этностарды құрады (Ерімбетова, 2009: 25). Кейін негізінен славяндар, соның ішінде орыстар, өнеркәсіпте және басқа да технологиялық тұрғыдан күрделі салаларда қызмет ететіндердің басым көпшілігіне айналды.

Кеңестік көші-қон саясаты Қытай Халық Республикасынан көшіп келуші репатрианттар тарихын да қамтиды. 1962 жылы Қазақ КСР Министрлер Кеңесінің 24 мамырдағы (№380-51-сс) Қаулысы бойынша көшіп келушілерге жәрдемақы беріліп, жол шығыны мен тамақтануы қамтамасыз етілген (ҚР ПМ, 1508:23-24). 1962 жылы Қытайдан 41654 (90 %) қазақ, 2853 ұйғыр, 494 өзбек, 455 орыс, 427 татар, 119 қытай, 16 еврей, 9 қырғыз келді (Ерімбетова, 2009: 29).

Қазақстанға сан түрлі халықтың лек-легімен көшіп келуінен демографиялық және тілдік өзгерістер үдей түсті. Солтүстік Қазақстан аумағында 1950-жылдары халық саны механикалық өсім негізінде 10,4%-ға көбейіп (Құдайбергенова, 2011: 288), 1960-жылдары аймақтағы халықтың 58,2%-ын басқа одақтас республикадан келгендер құрады (Ерімбетова, 2009: 39). Кеңестік жүйе жүргізген тіл саясаты нәтижесінде республикада 1940-1990 жылдар аралығында орыс тілі басымдыққа ие болып, ұлтаралық қарым-қатынас тіліне толығымен көшті. Қазақстан халқы тілі мен дінінен, мәдениеті мен дәстүрінен алыстап, дәстүрлі өмір салты бұзылды. Х. Әбжанов бұл жөнінде «Россия қол астында түрлі тілді, түрлі дінді, түрлі жазу-сызуды тұтынып отырған жұрттар бар. Солардың бәрі тілін, дінін, жазу-сызуын орысқа аударса, хукіметке онан артық ұнамды іс болмас» деген А. Байтұрсыновтың айтқан қауіпті ақиқатқа айнала бастады деп жазады (Әбжанов, 2007: 63).

Қазақстан қоғамының көпэтностылығы әр тарихи кезеңде үнемі артып отырды. 1897-1916 жылдары Қазақстанға қоныстанған 1,5 миллион адамның 260 мыңы, яғни 22%-ға жуығы кері қайтса, 78%-ы орнығып қалған. 1920 жылы - 38, 1959 жылы – 114, 1986 жылы – 120, 1999-2000 жылдары – 131 этнос өкілдері тіркелді (Құдайбергенова, 2011: 100, 291). Қазіргі таңда Қазақ жеріндегі 130 этнос өкілдерінің 60-ы кезінде депортацияланғандар болып саналады (Тоғжанов, 2015: 17). 2006 жылғы Көкшетау халқының құрамында 433486 қазақ, 253430 орыс, 1025 өзірбайжан, 10553 беларус, 47519 неміс, 11901 татар, 404 өзбек, 53472 украин және 46210 басқа этнос өкілдері болды (Әбуев, 2006: 306). Қарағанды жерінде 115 этнос өкілдері тұрып жатыр (Джамалиева, 2020: 105). Еліміздің астанасында 111 этнос өкілдері тұрады, соның ішінде қазақтар – 52,7%, орыстар – 33,4%, украиндар – 4,3%, немістер – 2,3%, татарлар – 2,1%, беларустар – 1,3%, басқа этностар – 3,5%-ды құрайды (Этносы, 2009:198).

1-кесте Қазақстандағы этносаралық ішкі көші-қон
(Қазақстанның демографиялық жылнамалығы, 2017)

Жылдар	2009	2010	2011	2012	2013	2014	2015	2016
Келгендер								
Барлық этностар	364655	366037	364638	337841	337267	405616	455451	616894
Қазақтар	296919	299368	299551	276963	276104	333324	373779	522109
Орыстар	40434	38897	38563	36051	37266	42431	47606	53479
Өзбектер	1703	2304	1933	2500	1852	3656	3708	5293
Украиндар	5531	4992	4801	4358	4334	4943	5482	5883
Ұйғырлар	3232	3177	3608	2718	2596	3483	4500	5692
Татарлар	3219	3178	3134	2844	2908	3234	3745	4246
Немістер	3391	3198	3040	2818	2855	3250	3812	4079
Басқа этностар	10226	10923	10008	9589	9352	11295	12819	16113

Кестедегі демографиялық деректен жыл сайын көшіп келушілер санының артып отырғаны, тиісінше халықтың көпэтностылық деңгейінің деөсіп отырғаны байқалады.

2021 жылғы 1 қаңтардағы жағдай бойынша Қазақстанда ресми түрде 18 млн. 879 552 адам тұрса, 2021 жылдың 1 қарашасында халық саны 19 млн. 82 467 адамға жетті. (ҚР Ұлттық статистика бюросы. 2021 жыл, 12 ақпан). Көпұлтты Қазақстан жағдайында ұлттық идея тек этникалық, әлеуметтік, саяси және діни топтардың басын қосатын, біріктіргіш әлеуеті мол идея болу керек және алауыздық пен әлеуметтік жіктелулерге жол бермеуі тиіс (Мәңгілік ел, 2019:355). Ел бірлігін және этносаралық қатынастарды реттеуде қоғамдық-саяси институт-Қазақстан халқы Ассамблеясы қызмет етеді (Тоғжанов, 2015). Ассамблея құрамындағы 350 ұлттық-мәдени бірлестіктерден басқа аймақтарда үлкен, кіші ассамблеялар құрылған. Еліміз бойынша 43 этникалық топтан тұратын 1025 этномәдени бірлестік бар. Қарағанды облысындағы 56 ұлттық-мәдени орталықтың 18-і облыс орталығында, қалғандары Жезқазған, Теміртау, Сәтпаев, Саран, Шахтинск, Балқаш қалалары мен Нұра, Бұқар жырау аудандарында жұмыс істейді. Бұлорталықтар Германия, Украина, Беларусь, Литва, Польша, Армения елшіліктерімен тұрақты байланыс жасап отырады (Джамалиева, 2020: 105).

2019 жылғы этномәдени бірлестіктерді қоғамдық аккредиттеу нәтижесінде еліміздің 17 өңірінен барлығы 367 ЭМБ тіркеуден өтті, оның 14-і республикалық, 42-і филиалдар мен өкілдіктер, 311-і жергілікті бірлестіктер (Ерсейітова, 2020). Этно-мәдени орталықтар, мемлекеттік бюджет есебінен қаржыландыратын Достық үйлері және ұлттық театрлар этностардың мәдени құндылықтарын дамыту мақсатында қызмет етеді.

2-кесте. Республикалық деңгейдегі этно-мәдени бірлестіктер
(2019 жылы аккредиттелген аймақтардағы ҚХА ЭКО тізілімі)

ҚР «Наири» армян мәдени орталықтарының қауымдастығы	Қазақстан татарлары мен башқұрттарының конгресі	Түрік этно-мәдени орталығы «Ахыска»
Қазақстанның «Филия» грек қоғамдарының қауымдастығы	«Вайнах» шешен, ингуш халықтарының мәдениетін дамыту қауымдастығы	Қазақстан күрдтерінің «Барбанг» қауымдастығы
Қазақстанның «Мицва» еврей ұлттық ұйымдарының қауымдастығы	ҚР өзбек этномәдени бірлестіктерінің «Дустлик» қауымдастығы	Қазақстан ұйғырларының республикалық мәдени орталығы
Қазақстан корейлері қауымдастығы	Қазақстан украиндарының Радасы	Өзірбайжандар қауымдастығы

Қазақстанның орыс, славян және казак ұйымдарының қауымдастығы	Қазақстандық немістер бірлестігі қоғамдық қоры «Возрождение»	
---	--	--

Бұл республикалық деңгейдегі этно-мәдени бірлестіктер этностардың мәдени мұрасын келешек ұрпаққа жеткізу бағытында қызмет атқарады және азаматтық құндылықтар мен тең мүмкіндіктер негізінде қазақстандық бірегейлік қағидаттарын нығайтуға бағытталған.

Қазақстан Республикасында этносаралық қатынастарды және этностық топтар арасында олардың саяси көзқарастарын анықтау мақсатында әлеуметтік-саяси, әлеуметтік-психологиялық тұрғыдан зерттеу жүргізіліп, талдау жасалып отырады.

3-кесте. Этникалық саясатты әзірлеу мен жүзеге асыру жөніндегі мемлекеттік органдардың қызметін бағалау (Шәукенова, 2013: 35)

Этнос өкілдерінің жауаптары	Қазақстан өңірлері %						
	Оңтүстік	Солтүстік	Шығыс	Батыс	Орталық	Астана	Алматы
Салиқалы, белсенді	23,6	36,8	34,3	40,4	42,7	38,2	41,3
Дұрыс, бірақ сөз жүзінде	47,0	43,1	29,2	25,7	32,8	33,8	35,0
Халықтардың шыдамдылығы есебінен	19,9	8,0	16,3	16,1	7,6	16,2	14,7
Басынан дұрыс емес	4,3	0,5	4,7	3,2	2,3	5,9	2,1
Жауап беруге қиналамын	5,2	11,5	15,5	14,7	14,5	5,9	7,0

Кестеден көріп отырғанымыздай, саясатты қолдаудың ең жоғары деңгейі (41,3%) Алматыда болса, ең төменгі деңгей (25,7%) батыс өңірде. Талдау нәтижесінде проблемалық жағдайлардың болуы мүмкін өңірлердегі этностардың қарым-қатынасын тереңдете зерттеу және этникалық топтардың мүдделерін қанағаттандыратын өзгерістер қажеттігі туындайды. Осыған байланысты Кіші Ассамблеялардың негізгі міндеті этносаралық қатынастар ахуалына болжам жасай отырып, осы саладағы кез келген келеңсіздіктердің алдын алу шараларын іске асыру болып табылады.

Ұлттық сана-сезім деңгейі әр этностың ана тілінің даму дәрежесіне байланысты. Кеңестік тоталитарлық жүйе жүргізген тіл саясатының салдарын зерттей келе, Т.Е. Жабелова мынадай қорытынды шығарады: 1999 жылғы санақ нәтижесі бойынша, Қазақстанда тұратын дүнгендердің (3700) 3%-ы ана тілінде сөйлесе, 280 мыңға жуық татарлардың көпшілігі ана тілін білмейді. Корейлердің аз бөлігі ана тілін тұрмыстық-отбасылық деңгейде қолданады. Ана тілінде еркін сөйлейтін этнос өкілдеріне - поляктар (12%), еврейлер (19%), беларустар (36,6%), мордвалар (47%), чуваштар (49,6%), литвалар (48,76%), молдавалар (51,2%), корейлер (51,7%), немістер (54,4%), марийлер (59,9%) мен армяндарды (62,1%) жатқызады (Жабелова, 2003: 139, 140-142). Этностардың ана тілінің ауыр жағдайына мына мәлімет дәлел болады: «Біртұтас кеңес халқын» құру саясаты салдарынан Кеңес Одағында 98 тіл біржолата жоқ болып, қазақ тілі жойылудың алдында қалды» (Әбжанов, 2007:65).

Қазақстан Республикасында барлық этностардың мәдениеті мен тілін дамытудың бірегей формуласы жасалған. Мысалы, елімізде орыс, корей, неміс, өзбек, ұйғыр театрлары бар. Алматыдағы корей театры корейлердің тарихи отанынан тыс жерде орналасқан дүние жүзіндегі жалғыз театр екендігі белгілі. Республиканың бұқаралық ақпарат құралдарынан 7 тілде хабар беретін 44 телестудия, 8 тілде хабар беретін 18 радиостудия жұмыс істейді. «Қазақстан-1» ұлттық арнасы ұйғыр тілінде «Алитах», корей тілінде «Коре Сарам», неміс тілінде «Гутен Абенд» бағдарламаларын таратады. 11 ұлттық тілде шығарылатын басылымдардың ең ірілері: корей тіліндегі «Коре ильбо», неміс тіліндегі «Дойче альгемайне цайтунг», украин тіліндегі «Украиньски новини», ұйғыр тіліндегі «Уйгур авазы». Жыл сайын мемлекеттік тапсырыс бойынша этнос тілдерінде жалпы таралымы 80 мың данадан 30-ға жуық кітап шығарылады (Этносы, 2009: 179). 2000 жылдардың бас кезінде 3383 қазақ тілінде, 2413 орыс тілінде, 77 өзбек тілінде, 3 ұйғыр тілінде, 3 тәжік тілінде оқытатын мектеп болса (Жабелова, 2003: 132), кейінгі жылдардағы өзгерістер нәтижесінде, қазақ тілінде - 3784, орыс тілінде - 1672, өзбек тілінде - 65, ұйғыр тілінде - 14, тәжік тілінде 2 мектеп білім беруде (Нұрманбетқызы, 2013: 52). Тіл саясаты бойынша, этнос өкілдері шоғырланған аймақтарда көп тілдерді оқытуға көңіл бөлініп, 301 мектепте 14 ұлт тілін оқытатын топтар ашылған (Жабелова, 2003: 132). Этникалық топтарға арналған 101 ұлттық мектеп, 23 тілді үйретуге арналған 179 жексенбілік мектеп жұмыс істейді (Этносы, 2009: 179, 184).

Полиэтникалық қоғамымыздағы этносаралық саясат түрлі этностардыңдінін құрметтеуге сай жүргізілуде. Діни бірлестіктердің құқықтары мен мүдделерін қорғау мақсатында құрылған Қазақстанның діни бірлестіктер қауымдастығы 200-ге жуық діни бірлестіктерді біріктіреді (Джамалиева, 2020: 120). Еліміздегі діни қоғамдастықтар саны - 4173. Ислам ұлтқа, нәсіліне, тіліне қарап бөліп, алалап, жіктемейді, қайта бірлікке, татулыққа, ынтымақтастыққа шақырады (Ахметжанова, 2016: 118). Бір Щучье ауданының халқы 80 этнос өкілдерінен құралып, діни ғимараттары мұсылман мешіті, православиелік және жаңаапостолдық шіркеулерді қамтып, көпэтносты және көпконфессиялы құрамымен сипатталады (СҚОМА, 444: 88).

Қазақстан қоғамында әртүрлі тілде сөйлейтін, әртүрлі діни сенім ұстанатын этностар арасында ортақ тіл және келісім кеңістігін іздестіру қажеттігі туындайды. Көпэтносты қоғамымызда бірлік пен тыныштықты сақтауда осы ортақ тіл мәселесін бірлесе отырып, жүзеге асыру қажеттілігі уақыт өткен сайын артып келеді. Қазақстан халқы Ассамблеясының ЕҚЫҰ миссиясымен бірлесіп өткізген «Қазақстандағы тіл саясаты: тәжірибе, мәселелер және оларды шешу жолдары» тақырыбында болған семинарда ЕҚЫҰ-ның шағын ұлттар жөніндегі Жоғарғы комиссары Макс Ван дер Стул Қазақстанның болашағы табиғи ресурстарымен және көпэтностығымен анықталатынын ерекше атады (СҚОМА, 662: 16).

Мемлекеттік тілді үйреніп, сол тілде сөйлеу арқылы еліміздегі этностар бір-біріне жақындай түседі, дегенмен, бүгінгі таңда қазақ тілінің мемлекеттік тіл ретінде қоғамды ықпалдастырушы қызметінің өзектілігі әлде де сақталуда. Қазақстан Президенті Қасым-Жомарт Тоқаев Қазақстанда тұратын әрбір этностың өзіндік ерекшелігіне нұқсан келтірмеуі тиістігін баса айта келе, «олардың барлығы өздерінің тілдерін оқып, қолдануға, мәдениеттерін дамытып, әдет-ғұрыптарын сақтауға құқылары бар және болып та қала береді. Бұған қоса, қазақ тілі де жедел дамуы тиіс. Ол болашақта шын мәнінде ұлтаралық байланыс тіліне айналуы тиіс» - деген болатын (Қасым-Жомарт Тоқаев, 2020). Мемлекеттік тіл біртіндеп этносаралық қатынас тіліне айналуы тиіс. Бұған, яғни мемлекеттік қазақ тіліндегі контенттің көбеюіне ғаламтор арқылы байланыс жасау және Қазақстанда қазақ тілін қолдану аясын кеңейтетін жаңа буынның өсіп-жетіліп келе жатқаны ықпал етеді (Сәдуақасова, 2020).

Қорытынды. Қорытындылай келе, азаматтық бірегейлікті нығайтуды ілгерілетуге ықпал ететін бірқатар ұсынымдарға тоқталамыз: этностардың мемлекеттік тілді тиісті деңгейде үйренуіне қолайлы жағдай жасау, олардың өз тілдері мен дәстүрін дамытуға, тарихын терең білуіне қамқорлық жасау, этносаралық шиеленістер мен қақтығыстарды өршітудегі діни факторларға жол бермей, өркениетті шешуге қол жеткізу, тұрақтылық және этносаралық келісімді нығайтуға мүмкіндік беретін кешенді шараларды жастар арасында жиі өткізу, БАҚ-та, электрондық кеңістікте және басқа да салаларда қазақстандық бірегейлікті нығайту жұмыстарын арттыра түсу.

«Ұлттың даналығы да, саясаттың икемділігі мен халықтың күштілігі де сонда, өз бауырлары тұрмақ, басқалардың өзін жақындатып, мемлекеттің тайқазанында қайнатып, ешкімді бөтенсітпей, біржола сіңіріп алуында» - деп белгілі демограф-ғалым М. Тәтімов айтқандай (Тәтімов, 1999: 69), қоғамымыздағы тыныштық пен бірліктің сақталуы қазақ халқының табиғатынан сабырлылығы, басқа халықтардың рухани еркіндігіне құрметпен қарауының нәтижесі. 30 жылдағы тарихи дамуымыз Қазақстан Республикасында ұлт саясатының дұрыс құрылып, этносаралық ынтымақ пен татулықты сақтауға негіз болғанын дәлелдейді. Алдағы басты міндетіміз - көпэтносты мемлекетіміздегі қазақстандық бірегейлікті қалыптастырып, сақтай білу.

Әдебиеттер тізімі

- Ахметжанова К.Б. Қазақстан Республикасындағы дін және этносаралық қатынастардың өзекті мәселелері. Оқу құралы. Өскемен: Берел, 2016. 138 б.
- Әбжанов Х.М. Қазақстан: тарих, тіл, ұлт. Астана: Ана тіл – Ата тарих, 2007. 272 б.
- Әбуев Қ.Қ. Қазақстан: тарих және тағылым. Астана: Елорда, 2006. 320 б.
- Бәкір Ә. Дін туралы заңнамаларды жетілдіре түсу керек. // Зайырлы мемлекеттегі діннің ролі. Қазақстан дінтанушыларының III форумының материалдары. Астана, 2013. 60-64 б.
- Джамалиева Ф.Ж., Ахметова И.А. Қазақстандағы этносаралық қатынастардың әлеуметтік жұмыстағы теориялық негіздері. Монография. Қарағанды: Е.А. Бөкетов атындағы Қарағанды мемлекеттік университеті, 2020. 141 б.
- Жабелова Т.Е. Қазақстандағы тіл саясаты және этносаралық қарым-қатынастар. Алматы: Домино, 2003. 200 б.
- Ерімбетова Қ.М. Қазақстандағы Кеңес мемлекетінің көші-қон саясаты (1960-1990 ж.ж.). Тарихи очерк / Монография. Алматы: Тарих тағылымы, 2009. 192 б.
- Еңсенев Қ.А. Қазақстандағы көші-қон және демографиялық ахуал (XX ғ. 20-50 ж.ж.). Монография. Екі томдық. 1-том. Астана: БиКА, 2018. 249 б.
- Из истории поляков в Казахстане (1936–1956 г.г.). Сб. документов: АП РК / Отв. ред. Л.Д. Дегитаева. Алматы: Казахстан, 2000. С. 344.
- Кан Г.В. История Казахстана. Алматы: Алматыкітап, 2011. С.312.

- Қарасаев Ф.М. Алтай өңірі көне заманнан XX ғасыр басына дейін (тарихи-этникалық бағыт). Өскемен: 2010. 490 б.
- Кұдайбергенова А. Қазақстандағы көші-қон үдерістерінің тарихи демографиялық қыры. Алматы: Елтаным, 2011. 416 б.
- Қазақстан Республикасының Президентінің Архиві (ҚР ПА) 708-қ., 9-т., 316-іс., 3-п.
ҚР ПА, 708-қ., 36-т., 1508-іс, 23-24-пп.
- Қазақстан Республикасының Орталық мемлекеттік архиві (ҚРОМА), 1987-қ., 1-т., 172-іс, 4-п.
Қарағанды облысының мемлекеттік архиві (ҚОМА), 239-қ., 1-т., 6-іс., 15-п.
- Махат Д.А. Қазақстандағы тоталитаризм және саяси қуғын-сүргін тарихы. Астана: Елорда, 2006. 208 б.
- «Мәңгілік ел» идеясы: кеше, бүгін, ертең. Ұжымдық монография. Нұр-Сұлтан: 2019. 430 б.
- Нұрманбетқызы Ж., Жусанбаева Г.М. Толеранттылықтың қазақ қоғамындағы даму негіздері. Оқу-әдістемелік құрал. Алматы: Ұлағат, 2013. 98 б.
- Тәтімов М., Әлиев Ж. Дербестігіміз – демографияда. Алматы: Жеті жарғы, 1999. 264 б.
- Тоғжанов Е.Л., Кан Г.В., Калашникова Н.П., Коробков В.С., Шаяхметов Н.У. Қазақстан халқы Ассамблеясы: жиырма жылдық тарих. Алматы: ҚАЗАқпарат, 2015. 324 б.
- Омарбеков Т. 20-30-жылдардағы Қазақстан қасіреті. Оқу құралы. Алматы: Санат, 1997. 320 б.
- Солтүстік Қазақстан облыстық мемлекеттік архиві (СҚОМА), 669-қ., 1-т., 444^б-іс, 88-п.
СҚОМА, 669-қ., 1-т., 662-іс, 16-п.
- Шәукенова З.К. Этностардың әлеуметтік өзара әрекеттестігі: Қазақстан Республикасындағы этносаралық қатынастардың мониторингі. Монография. Алматы: ҚР БҒМ ҒК ФСДИ, 2013. 200 б.
- Этносы Асмолинского Приишимья: история и современность. Астана: Издательский Дом Акарман, 2009. С. 280.
- Қасым-Жомарт Тоқаев: Қазақстанда тұратын барлық этнос шын мәнінде бір ұлт саналады. 2020 жылғы 29 ақпан. [Электрондық ресурс]. (inform.kz) (қараған күні: 02.02.2021).
- 2019 жылы аккредиттелген аймақтардағы ҚХА ЭКО тізілімі. [Электрондық ресурс]. ASSEMBLY.KZ <https://assembly.kz/ru/struktury-ank/etnokulturnye-obedineniya/respublikanskie-eko/>. (қараған күні: 20.01.2022).
- Х. Ерсейітова. Этномәдени бірлестіктерді қоғамдық аккредиттеу. 2020 жыл, 19 қазан. [Электрондық ресурс] | Qazaq uni.kz | Қазақстан жаңалықтары | Қазақ үні сайты (қараған күні: 2.11.2021)
- А. Сәдуақасова. Мемлекеттік тіл біртіндеп этносаралық қатынас тіліне айналуы тиіс. 2020 жыл, 19 қазан. [Электрондық ресурс] | Qazaquni.kz | Қазақстан жаңалықтары | Қазақ үні сайты (қараған күні: 2.11.2021)
- ҚР Ұлттық статистика бюросы Стратегиялық жоспарлау және реформалар агенттігі. 2021 жыл, 12 ақпан [Электрондық ресурс]. TengriNews.kz (қараған күні: 14.02.2022).
- Қазақстанның демографиялық жылнамалығы. Астана, 2017. Этностар бойынша ішкі көші-қон (382-б) [Электрондық ресурс] DemographicYearbookofKazakhstan.pdf (stat.gov.kz) (қараған күні: 14.02.2022).

References

- Akhmetzhanova K.B. Kazakhstan Respublicasyndagy din zhane ethnosaralyk katynastardyn ozekti maseleleri. Oku kuraly. [Topical issues of religion and interethnic relations in the Republic of Kazakhstan. Textbook]. Oskemen: Berel, 2016. 138 p. [in Kazakh].
- Abjanov K.M. Kazahstan: tarih, til, ult. [Kazakhstan: history, language, nation]. Astana: Ana til – Ata tarih, 2007. 272 p. [in Kazakh].
- Abuev K.K. Kazahstan: tarihi jane tagılım. [Kazakhstan: history and lessons]. Astana: Elorda, 2006. 320 p. [in Kazakh].
- Bakir A. Din turaly zannamalardy zhetildire tusu kerek. (It is necessary to improve the legislation on religion. // The role of religion in the secular state. Materials of the III Forum of Religious Scholars of Kazakhstan. Astana, 2013. 60-64 b. [in Kazakh].
- Jabelova T.E. Kazahstandagıtılsayasatı jane etnosaralıklarım-katınastar.[Language policy and interethnic relations in Kazakhstan]. Almaty: Domino, 2003. 200 p. [in Kazakh].
- Jamalieva G.J., Axmetova I.A. Kazahstandagı etnosaralık katınastardın aleumettik jumıstagı teoriyalık negizderi. [Theoretical bases of interethnic relations in social work in Kazakhstan] Monography. Karagandy: E.A. BoketovatındagıKaragandımemlekettikuniversiteti, 2020. 141 p. [in Kazakh].
- Erimbetova K.M. Kazahstandagı Kenes memleketininkoshi-qon sayasatı (1960-1990 jj.). Tarihiocerk[Migration policy of the Soviet state in Kazakhstan (1960-1990).Historical essay] / Monography. Almaty: Tarih tagılımı, 2009. 192 p. [in Kazakh].
- Ensenov K.A. Kazahstandagıkoshi-kon jane demografıyalık ahual (XX g. 20-50 jj.). [Migration and demographic situation in Kazakhstan (20-50s of the XX century)].Monography. 2 volumes.1 v. Astana: BiKA, 2018. 249 p. [in Kazakh].

Izistoriipolyakov v Kazahstane (1936-1956 gg.). Sb. dokumentov: APRK / Otv. red. L.D.Degitaeva. [From the history of the Poles in Kazakhstan (1936-1956). Col. documents: AP RK / Resp. ed. L.D. Degitaeva]. Almaty: Kazakhstan, 2000. 344 p. [in Russian]

Kan G.V. IstoriyaKazahstana[History of Kazakhstan] Almaty: Almaty кнтар, 2011. 312 p. [in Russian].

Karasaev G.M. Altay oniri kone zamannan XX gasır basına deyin (tarihi-etnikalik bagıt). [Altai region from ancient times to the beginning of the XX century (historical and ethnic direction)].Oskemen, 2010. 490 p. [in Kazakh].

Kudaybergenova A. Kazahstandağı koshi-kon uderisterinin tarihi demografıyalık kırı. [Historical and demographic aspects of migration processes in Kazakhstan].Almaty: Eltanım, 2011. 416 p. [in Kazakh].

Kazakhstan Republicasy Presidentinin Archivi (KR PA) 708-k., 9-t., 316-is., 3-b. [Archive of the President of the Republic of Kazakhstan (PA RK), f-708, item- 9, case -316, page-3.]

KP PA, 708-k., 36-t., 1508-is, 23-24-pp. [PA RK, f- 708, item.- 36, case -1508, pp. 23-24.]

Kazakhstan Respublikasynyn Ortalyk memlekettik archive (KROMA), 1987-k., 1-t., 172-is, 4-p. [Central State Archive of the Republic of Kazakhstan (CSA RK), f-1987, item- 1, case-172, 4-p.]

Karagandy oblysynin memlekettik archive (KOMA), 239-k., 1-t., 6-is., 15-p. [The state archive of the Karaganda region (SAKR), f-239, item- 1, case- 6, 15-p.]

Maxat D.A. Kazahstandağı totalitarizm jane sayasi kugin-surgin tarihi. [History of totalitarianism and political repressions in Kazakhstan] Astana: Elorda, 2006. 208 p. [in Kazakh].

«Mangilik el» ideas: keshe bugin erten. Uzhyndyk monographiya. Nur-Sultan: 2019. 430 b. [The idea of «Eternal Country»: yesterday, today and tomorrow. Collective Monography]. Nur-Sultan: 2019. 430 p. [in Kazakh].

Nurmanbetkyzy Zh., Zhusanbaeva G.M. Toleranttylyktyn kazak kogamyndagy damu negizderi. Oku-adistemelik kural. [Fundamentals of the development of tolerance in Kazakh society. Textbook]. Almaty: Ulagat, 2013. 98 p. [in Kazakh].

Tatimov M., Aliev J. Derbestigimiz – demografiyada. [Our independence is in demography]. Almaty: Jeti jargı, 1999. 264 p. [in Kazakh].

Togjanov E.L., Kan G.V., Kalashnikova N.P., Korobkov V.S., Şayaxmetov N.W. Kazahstan halkı Assambleyası: jirma jıldık tarih. [Assembly of the People of Kazakhstan: twenty years of history]. Almaty: KAZakparat, 2015. 324 p. [in Kazakh].

Omarbekov T. 20-30-jıldardagy Kazahstankasireti.(Komekshiokukuralı).[The tragedy of Kazakhstan in the 20-30s.]. Almaty: Sanat, 1997. 320 p. [in Kazakh].

North Kazakhstan Regional State Archive (NKRSA). F. - 669. Item-1.Case- 444.P.- 88.

NKRSA. F. 669. I. 1. C. 285. P. 52.

Shaukenova Z.K. Ethnostardyn alumettik ozara arekettestigi: Kazakhstan Respublikasindagi ethnosaralyk katynastardın monitoringi. Monographiya. [Social interaction of ethnic groups: Monitoring of interethnic relations in the Republic of Kazakhstan. Monograph.] Almaty: FSDI SC MES RK, 2013. 200p. [in Kazakh]. EtnosyAkmolinskogoPriishim'ya: istoriya I sovremennost'. [Ethnoses of the AkmolaPriishimya: history and modernity]. Astana: Izdatel'skiy Dom Akarman, 2009. 280 p. [in Russian].

Kasym-JomartTokaev: Kazaqstanda turatyn barlyq etnos shynmaninde bir ult sanalady. 2020 jylgy 29 akpan. [Elektrondykresurs]. (inform.kz) (karagankuni: 02.02.2021).

2019 jyly akkredittelgen aimaqtardagy KHA EKO tizilimi. [Elektrondyqresurs]. ASSEMBLY.KZ <https://assembly.kz/ru/struktury-ank/etnokulturnye-obedineniya/respublikanskie-eko/>. (karagankuni: 20.01.2022).

H. Erseitova. Etnomadını birlestikterdi kogamdyk akreditteә. 2020 jyl, 19 qazan. [Elektrondyq resurs] | Qazaq uni.kz | Kazakstan janalyktary | Kazak uni saity (karagan kuni: 2.11.2021)

A. Sõdәaqasova. Memlekettik til birtindep etnosaralyq qatynas tiline aınalәy tıs. 2020 jyl, 19 qazan. [Elektrondyq resurs] | Kazakuni.kz | Kazakstan janalyktary | Kazaq ҕni saity (karagan kuni: 2.11.2021)

KR Ulttyq statisika bұrosy Strategialyq josparlaә jõne reformalar agenttigi. 2021 jyl, 12 akpan [Elektrondyq resurs]. Tengrinews.kz (karagan kўni: 14.02.2022).

Kazaqstannyń demografialyq jylnamalygy. Astana, 2017. Etnostar boıynsha ishki kyshi-kon (382-b) [Elektrondyq resurs] DemographicYearbook of Kazakhstan.pdf (stat.gov.kz) (karagan kўni: 14.02.2022).

**МАЗМҰНЫ
СОДЕРЖАНИЕ
CONTENTS**

**ДЕРЕКТАНУ ЖӘНЕ ТАРИХНАМА
ИСТОЧНИКОВЕДЕНИЕ И ИСТОРИОГРАФИЯ
SOURCE STUDING AND HISTORIOGRAPHY**

Әбсадық А.А., Қабылдинов З.Е., Арықбаева Ж.

А. ВАСИЛЬЕВТИҢ «ИСТОРИЧЕСКИЙ ОЧЕРК РУССКОГО ОБРАЗОВАНИЯ
В ТУРГАЙСКОЙ ОБЛАСТИ» АТТЫ ЕҢБЕГІНІҢ ТАРИХИ ДЕРЕКТІК
ЖӘНЕ ТАНЫМДЫҚ МАҢЫЗЫ (Очерктің II және III бөлімдері бойынша).....5

Абдиров М.Ж.

МУХАММЕД-ХАНАФИЯ (ЧОКАН) ЧИНГИСОВИЧ ВАЛИХАНОВ
ОБ ЭТИМОНЕ «КАЗАК», ЭТНОНИМЕ «КАЗАХ» И ЭТНОГЕНЕЗЕ
КАЗАХСКОГО НАРОДА (статья первая).....15

Хамраев А.Т.

«КИССАС УЛ АНБИЁ» НАСИРЕДДИНА БУРХАНИДДИНА РАБГУЗИ
В КОНТЕКСТЕ ОБЪЯВЛЕНИЯ ИСЛАМА ГОСУДАРСТВЕННОЙ
РЕЛИГИЕЙ ЗОЛОТОЙ ОРДЫ.....24

Ермуханова Х.К., Бексейтова А.Т.

ҚАЗАҚСТАНДАҒЫ ПОЛИЭТНИКАЛЫҚ ҚОҒАМ ТАРИХЫНЫҢ МӘСЕЛЕЛЕРІ:
ТАРИХНАМАЛЫҚ ШОЛУ.....31

Мейрамбеков А.Қ., Закарья Р.

XX ғ. ЕКІНШІ ЖАРТЫСЫ – XXI ғ. БАСЫНДАҒЫ НЕМІС
ТАРИХНАМАСЫНДАҒЫ КЕҢЕСТІК КЕЗЕНДЕГІ ҚАЗАҚСТАН МӘДЕНИЕТІ.....41

**ОРТА ҒАСЫРЛАР ТАРИХЫ
СРЕДНЕВЕКОВАЯ ИСТОРИЯ
MEDIEVAL HISTORY**

Коргабаева Г.К., Авалиев А.А.

ДИПЛОМАТИЧЕСКАЯ ПЕРЕПИСКА КАЗАХСКОГО ХАНСТВА
С СОСЕДНИМИ ГОСУДАРСТВАМИ (XVIII в.).....50

Темиргалиев Р.Д.

О ПОДСУДНОСТИ ЧИНГИЗИДОВ ТРАДИЦИОННОМУ СУДУ БИЕВ.....61

**ЖАҢА ЗАМАН ТАРИХЫ
НОВАЯ ИСТОРИЯ
NEW HISTORY**

Динашева Л., Сандыбаева А.

ЛЕЧЕБНЫЕ УЧРЕЖДЕНИЯ ГОРОДА ТУРКЕСТАНА И ОКАЗАНИЕ
МЕДИЦИНСКИХ УСЛУГ В КОНЦЕ XIX – В НАЧАЛЕ XX ВЕКА.....69

Зинуров Р.Н.

АБУЛХАИР ХАН – БАШКИРСКИЙ СЛЕД. (СОБЫТИЯ И ФАКТЫ).....77

Мұхатова О.Х.

XIX ҒАСЫРДЫҢ ЕКІНШІ ЖАРТЫСЫНДАҒЫ ҚАЗАҚСТАНДАҒЫ
ПРАВОСЛАВИЕЛІК МИССИОНЕРЛЕРДІҢ ҚЫЗМЕТІ.....89

Абдулина А.Т.

К ИСТОРИОГРАФИИ ПРОБЛЕМЫ ПРАВОСЛАВНОГО
МИССИОНЕРСТВА В КАЗАХСТАНЕ.....101

Қуанбай О.Б.

ПОЛИТИЧЕСКАЯ ДЕЯТЕЛЬНОСТЬ САРЖАНА КАСЫМУЛЫ В НАЦИОНАЛЬНО-
ОСВОБОДИТЕЛЬНЫХ ВОССТАНИЯХ КАЗАХСКОГО НАРОДА В 1825–1836 ГГ.....109

**КЕҢЕС ДӘУІРІ ТАРИХЫ
ИСТОРИЯ СОВЕТСКОГО ПЕРИОДА
SOVIET PERIOD HISTORY**

Капаева А.Т., Касымова Д.Б. ФОРМИРОВАНИЕ КАДРОВ В СОВЕТСКОМ КАЗАХСТАНЕ: СТИЛЬ ЖУМАБАЯ ШАЯХМЕТОВА.....	120
Ахмет А.Қ. УНИВЕРСИТЕТ ТАРИХЫ: ТАСАДА ҚАЛҒАН ДЕРЕКТЕР.....	130
Мырзатаева З., Алипова Д., Жұмабаева К., Сапанов С.Ж., Уалтаева А.С. АТЫРАУ ОБЛЫСЫНЫҢ 1920-1930 ЖЖ. ҚОҒАМДЫҚ-САЯСИ ӨМІРІНДЕГІ МҮНАЙ ӨНДІРІСІНІҢ ОРНЫ.....	139
Сәтбай Т.Я., Жолдасұлы Т., Ахметбек Б.М. СӘУЛЕТШІЛЕР МЕН СУРЕТШІЛЕР ОДАҒЫНЫҢ ҚАЗАҚСТАННЫҢ МӘДЕНИ ДАМУЫНА ҚОСҚАН ҮЛЕСІ (1946-1970 жж.).....	149
Бәкір Ә.Қ., Тайман С.Т. М. ШОҚАЙ - МҮСЫЛМАН ЭМИГРАНТТАРЫНЫҢ КӨШБАСШЫСЫ.....	160
Бекмагамбетова М.Ж., Бекмагамбетов Р.К., Бимолданова А.А. ОПИУМ ДЛЯ НАРОДА: АТЕИСТИЧЕСКОЕ ВОСПИТАНИЕ КАЗАХСТАНЦЕВ ПЕРИОДА «РАЗВИТОГО СОЦИАЛИЗМА».....	170

**ЭТНОЛОГИЯ ЖӘНЕ АРХЕОЛОГИЯ
ЭТНОЛОГИЯ И АРХЕОЛОГИЯ
ETHNOLOGY AND ARCHEOLOGY**

Тоқтабай А.У. ТӘЖІКСТАНДАҒЫ ҚАЗАҚТАРДЫҢ КИЕЛІ ЖЕРЛЕРІ МЕН ТАРИХИ ОРЫНДАРЫ (ЭТНОГРАФИЯЛЫҚ ЭКСПЕДИЦИЯ МАТЕРИАЛДАРЫ БОЙЫНША).....	181
Орынбаева Г.У. КАЗАХСКИЙ АУЛ И СОВЕТСКАЯ МОДЕРНИЗАЦИЯ: ТРАДИЦИОННАЯ КУЛЬТУРА В ПРЕДДВЕРИИ ГИБЕЛИ.....	191
Жомарт Ж. ҚАЗАҚ ХАЛҚЫНЫҢ ҚҰРАМЫНДАҒЫ ҚОҢЫРАТ ТАЙПАСЫНЫҢ КӨНЕ ТАРИХЫ.....	200
Жетібаев К.М., Сиздиқов Б.С., Арынов Қ.С., Бахтыбаев М.М. СЫҒАНАҚ ҚАЛАШЫҒЫНДА ЖҮРГІЗІЛГЕН АРХЕОЛОГИЯЛЫҚ ЗЕРТТЕУ ЖҰМЫСТАРЫНЫҢ НӘТИЖЕЛЕРІ.....	209
Abdigaliyeva D., Zhumabayev B., Isabayeva B. THE ROLE OF SACRED SITES IN THE DEVELOPMENT OF DOMESTIC TOURISM IN KAZAKHSTAN.....	219
Дуванбеков Р.С. О ПРОБЛЕМАХ ХРОНОЛОГИИ КАМЕННОЙ ИНДУСТРИИ ПАЛЕОЛИТА ВОСТОЧНОГО КАЗАХСТАНА В ИСТОРИЧЕСКОМ АСПЕКТЕ.....	226

**Рецензия
Сын-пікір
Review**

Балтабаева К.Н. РЕЦЕНЗИЯ НА КНИГУ: НӘБИЖАН МҰҚАМЕТХАНҰЛЫ. ХАЛЫҚАРАЛЫҚ ФЕНОМЕН: ҚАЗАҚ ХАЛҚЫНЫҢ БӨЛІНУІ МЕН ТҮТАСТАНУ ҮДЕРІСІ.....	236
---	-----

Басуға 29.03. 2022 қол қойылды
Шартты баспа табағы – 12,5
Офсеттік басылым
Таралымы 150 дана.

Ш.Ш. Уәлиханов атындағы Тарих және этнология институты,
«Отан тарихы» журналының редакциясында басылды